

VLAMMENDE FAKKELS, OU BENE, IVOORTORINGS EN ROOI VLAET†

H.P.A. DE BOOM*

Geagte mnr. die Dekaan en kollega's

Aangesien ek 'n hekel het aan cliché's, gaan ek nie nou verklaar watter eer en voorreg dit is om hierdie lesing te kom gee nie: my siening sal aan die einde hiervan verneem word.

In die eerste instansie moet ek hierdie Fakulteit gelukwens met die instelling van 'n Fakulteitsdag, ten tweede met die instelling van die Arnold Theiler-gedenklesingreeks, en ten derde met die tydige keuse om wyle dr. Thelma Gutsche die eerste lesing te laat gee. Niemand het Theiler en sy tye se geskiedenis so sorgvuldig gedokumenteer nagevors as juis sy nie.

Waar ons vandag die goue draad van die geskiedenis van ons professie vanaf Sir Arnold Theiler se dae tot hede wil span, is ons in die eerste plek nie soseer op akademies-historiese feite gestel nie, maar eerder, soos 'n Paul Kruger van ouds, op die lesse wat daar vir ons in die geskiedenis opgesluit lê.

Om 'n geskikte titel vir hierdie gedagtegang te vind, het ek my tot een van Theiler se uitsprake gewend en toe, in navolging van my kunstenaarogter, my toevlug tot allegoriese uitbeeldings geneem. Van die vier beeldkonsepte wat ek gekies het, lê die eerste een in die middelpunt, met die ander driehoeksgewyse daaromheen gerangskik, om sodoende hul onderlinge wisselwerkende verband ten opsigte van mekaar te versinnebeeld.

Die vlammende fakkels beheers die middelpunt en slaan op die begeestering, die dryfkrag, die skeppende

denke en die visie wat Sir Arnold se dink en doen gekenmerk het, en wat tot hede – en hopelik vir die toekoms – 'n grondslag gelê het en sal lê vir die Veeartsenykunde as wetenskap en as praktyk wat ons hier in Suid-Afrika beoefen.

'n Uiters belangrike aspek van die fakkel-konsep is die noodsaaklikheid van wedersydse onderlinge stimulering. Om te kan brand het 'n fakkel brandstof nodig, en iemand wat dit aansteek. Alhoewel spontane ontbranding dikwels skyn plaas te vind, blyk by nadere ondersoek dat buite-invloede nodig was om ontbranding te laat plaasvind en die vlam te onderhou. So was dit ook met Theiler. Sy groot klagte aanvanklik in Suid-Afrika was die gebrek aan akademiese kontak en die wedersydse stimulus wat van daar uitgaan. So het hy in 1908 met mense soos dr. Gunning van die Nasionale Dieretuin die "Transvaal Philosophical Society" gestig. En hy het toegesien dat al sy mense te Onderstepoort die vergaderings bywoon. Dit verheug my dat ons kollega's nog steeds 'n rol in daardie vereniging, nou die S.A. Biologiese Vereniging, speel.

Ek dink ook aan die rol wat dr. Turner, hoof van die destydse melaatsegestig te Westfort gespeel het, asook aan dr. Harry Green. Hy was 'n fisioloog en biochemikus – nie 'n veearts nie – maar hy was dié persoon wat by Theiler die fakkel brandend gehou het. Hieruit kom nog 'n belangrike punt na vore: in die beoefening van die veeartsenykundige wetenskap is daar ruim plek vir nie-veeartsenykundig opgeleide wetenskaplikes – gespesialiseerde wetenskaplikes op hul eie gebied. In sekere gevalle, soos die van wyle dr. H.O. Mönnig, het Theiler sodanige wetenskaplikes aangemoedig om ook die graad in veeartsenykunde te behaal. Dit staan ons professie ter eer dat ons sogenaamde "buitestaanders" in ons geleedere ingetrek het en ons onself nooit kleinlik parogiaal tot eie geleedere beperk

*Departement Anatomie, Fakulteit Veeartsenykunde, 0204 Medunsa, Republiek van Suid-Afrika, Medunsa.

†Gelewer te Onderstepoort ter geleentheid van die tweede Fakulteitsdag van die Fakulteit Veeartsenykunde van die Universiteit van Pretoria, op 25 September 1985.

het nie. Dit was 'n baie vrugbare beleid. Die omgekeerde proses het ook ryke dividende besorg: waar veeartsenykundiges hulle op ander wetenskaplike terreine verder bekwaam het.

Die groot gevaar wat ons bedreig kom van die kant van die Suid-Afrikaanse Mafia, soos bedrywe deur die neefs Cannetti en Villetti: Cannetti Worrini en Villetti Traiani.

Arnold Theiler het na sy aftrede in 1927 na Switserland gegaan met kaste vol bene en beenmonsters. Sy groot belangstelling in beensiektes, wat weens drukte van ander werksaamhede in Suid-Afrika nie tot sy reg kon kom nie, wou hy hier uitleef. In die proses het hy hom allereers in die basiese konsepte van beenhistologie verdiep, in sake waarmee eerste- en tweedejaarstudente mee kennis maak. Ten einde sy driedimensionele begrip te verbeter, het hy selfs sy vrou en dogters se breipenne en wol opgekommandeer. Hierin lê daar vir ons almal 'n belangrike les: geen saak is te eenvoudig en te vanselfsprekend om nie weer deeglik bepeins en beproef te word nie. Hoeveel male het ek nie die vrugte van hierdie soort prosedure gepluk nie.

In 1934, ten tye van die 29ste kongres van die Suid-Afrikaanse Veterinêr-Mediese Vereniging – dit het destyds so geheet – was Theiler terug op 'n besoek in Suid-Afrika en het hy 'n referaat oor sy werk gelewer. Dit was 'n meesterstuk van deeglikheid en logika. Hy is op gepaste wyse deur die voorsitter van die aande se verrigtings, dr. P.J. du Toit, bedank. Toe staan Theiler wep op en lewer die volgende veelseggende repliek, in daardie pikante Switserse Engels van hom: "Gentlemen, you may think it is only an old bone; you have to put your soul into that bone." Dit het my as jong student soos 'n bom getref en lewenslange inspirasie besorg.

Die kongres was te Onderstepoort, in die Biblioteeksaal, en ons as studente kon dit bywoon. As ek terugdink aan die begeestering wat bywoning van ons kongresse my besorg het, is dit 'n groot jammerte dat ons studente vandag om bloot logistiese redes merendeels so 'n voorreg ontsê is.

Dis vir my as anatoom heel natuurlik om die beeld van "ou bene" aan te gryp. Vir meeste van ons wek dit geen belangstelling nie: dit hou eerder iets afstootliks of weersinwekkends in. So dikwels beskou ons 'n bepaalde faset van die biologie of toegepaste biologie as uiters oninteressant, of as vermom en verouderd, of verwarrend, en dus afstootlik. Veral by die student is dit dikwels die geval. Dit berus meesal op gebrek aan nadere kennismaking, gepaard met die onwilligheid tot inspanning, veral intellektuele inspanning. Die mens is maar van nature lui, en die luiste sisteem van sy gestel is juis die sentrale senuweestelsel. Dan moet ons die Theilerdiktum toepas, en ook by ons nasionale spel, rugby, gaan leer: dis daardie ekstra hupstootjie in die skrum wat wondere vermag. As die deurbraak eers gemaak is, is dit ongelooflik hoe boeiend die voormalig afstootlike word. Hierdie les bly ook nie net tot die akademieswetenskaplike wêreld beperk nie. Hoeveel beteken daardie bietjie ekstra moeite wat die praktisyn of amptenaar doen net nie vir sy medemens en uiteindelik vir homself nie: daardie twee myl in plaas van een myl se saamloop.

Om fakkels aan te steek bly taak nommer een van ons fakulteite. Bloot deur voorlesings en hoogheilige voorhou van voorskrifte kan dit nie gedoen word nie. Dit is 'n gestadige proses wat op heel natuurlike wyse voltrek moet word deur die voorbeeld van die dosent, deur sy houding, sy gedrag, sy entoesiasme en sy benadering van die student. Moet net nie by my met die afgesaagde

storie aankom dat ons jeug verrot is nie. Ons jongmense soek juis na inspirasie en ons mag hulle net nie teleurstel nie. Na 46 jaar in die tersiêre onderwys bly dit my vaste oortuiging. Ons, as dosentekorps, moet nie teleurgestel voel as ons pogings, soos helaas so dikwels die geval is, maar power beloon word nie. 'n Mens moet eenvoudig nugter en realisties genoeg wees om te besef dat die biologie, en veral die toegepaste biologie, 'n veld is enorm van omvang, eksponensieel toenemend, dikwels uiters verwarrend en dikwels nog lank nie tot sy logiese konsekwensies opgeklare nie. Dit is glad nie verbasend dat die nuweling aanvanklik 'n moeilike ploeter tyd deurmaak nie. Ons, as dosente, moet aanvaar dat ons saaiers is; ons moet maar geduldig en volhardend aanhou met saai, of die saad nou op klip of op dorre aarde val, en of dit nou deur onkruid verstrik raak of nie. Dit wat op vrugbare aarde val is ons beloning. 'n Mens weet nooit hoe of waar of wanneer 'n deurbraak bewerkstellig word nie. Soms ervaar 'n dosent dit dat van sy oud-studente na hom kom en sê: "Die dag toe u dit of dat gesê het, het die wêreld vir my oopgegaan." Dit, terwyl die dosent op daardie tydstip vir hom 'n heel terloopse opmerking gemaak het, salig onbewus van die impak wat dit sou hê.

Die belangrikheid van die dosent kan met 'n eenvoudige rekensommetjie bewys word: vermenigvuldig sy aantal diensjare met die getal studente wat by hom klas geloop het, en u sal besef watter enorme potensiaal ten goede of ten kwade hy kan wees.

In die finale instansie, egter, is ons almal fakkeldraers. Ek is telkens verstom oor die interessante waarnemings en idees waaroor ons kollega's in die frontlinie, met name veral praktisyns en staatsveertse, beskik. Daarom pleit ek vuriglik vir bydraes tot ons lyfblad en vir omvangryker korrespondensiekolomme. Laat van u hoor, al het u nie al die antwoorde nie, al is u huiwerig om u vermeende onkunde wêreldkundig te maak.

In die proses van toespits op 'n bepaalde onderwerp of faset is dit noodsaaklik dat die individu hom, tydelik altans, letterlik in 'n ivoortoring moet afsonder. So kom ons dan by oorweging van die derde simbool: die van ivoortorings. Hoe noodsaaklik ookal, die ivoortoring het sy gevare: dit kan so maklik 'n gevangenis word. Met intense toespitsing ontwikkel ons so maklik tonnelvisie. Ons kan net nie buite ons selfopgelegde benepe gesigsveld beweeg nie. Of andersins is ons so verweef in afstandvisioene en horisonne dat ons nie die onkruid tussen ons tone waarneem nie. Erger nog, ons raak so verstrik in die daaglikse sirkelgang van nakom van noodsaaklike kleiner eise, dat ons oorspronklike doelwitte heeltemal vergete bly. Dit is vir my 'n wrede ironie dat daar talle takies is wat in toenemende getalle in ons gesofistikeerde samelewing daaglik ons aandag eis, takies wat op sigselwe van mindere belang is, maar tydsgegewys tog dringend, dat hulle uiteindelik ons ivoortorings totaal toerank en versêl. En ons sit daarbinne, hulpeloos soos slawe vasgevang.

Hierdie gevare van die ivoorstoring bestaan bedreig nie net individue nie: dis veral georganiseerde instellings wat kwesbaar is. In ons geval dink ek in die eerste instansie aan ons Fakulteite, aan die Navorsingsinstituut, en aan ons Vereniging. Sodra sulke instellings hul oorspronklike doelwitte en ideale uit die oog verloor, en hulself op blote voortbestaan en eie kort-termyn-voordele toespits, is hulle gedoem. Laat ek u 'n voorbeeld noem wat ek die beste ken. In ons universiteitswese is die student die heel belangrikste entiteit; tweede in

rangorde is die dosentekorps, en derde die administrasie. Omdat laasgenoemde vir die goeie orde en gang van sake moet sorg, is dit haas onvermydelik dat die administrasie die botoon vier. Die dosent, omdat hy die leiding by die onderrig moet neem, tree dikwels onbewustelik egosentries op. 'n Omgekeerde stand van sake dus. Dis by verre nie dat ek die gekkigheid bepleit dat studente die leiding moet oorneem, soos die neiging in sommige lande begin posvat. Ook wil ek geensins administrasie afkraak nie. Geen organisasie, allermens 'n universiteit, kan dit bekostig om 'n swak funksionerende logistiese onderbou te hê. Theiler self het sterk gesteun op die administratiewe en organisatoriese bekwaamhede van manne soos King en Charlie Hinds. Hulle was inderdaad sy regterhand.

In ivoortorings is daar noodgedwonge etlike verdiepinge wat beman moet word. Nou is dit helaas so dat juis daardie piramidale inskakeling enersyds die gevolg is van, en andersyds aanleiding gee tot, 'n oeroue gedragspatroon: die pikrangorde. Is dit te veel gevra dat ons as mense ons beter moet gedra as die bewoners van 'n hoenderhok? Of moet ons miskien weer gaan kyk hoe ons vermeende oer-oupagrootjie, die slingeraap ("gibbon"), sy hierargielose gemeenskap bedryf? Selfs die nederigste werker kom die nodige eer en waardering vir oehoorlike volvoering van sy taak toe. Ons moet ook in dié opsig fakkels aansteek pleks van domweg pik. Die telefoniste/ontvangsdame speel in die praktyk dikwels 'n belangriker beeldskeppende rol as selfs die hoof/direkteur/rektor. In die handel en nywerheid word huidige besonderse aandag aan bedryfsleiding gegee. Op professionele vlak in al sy vertakkings kan ons gerus meer aandag hieraan gee, hetsy in die onderwys, in navorsing of in die praktyk. Dis juis op navorsingsgebied waar 'n mens steeds tussen die Scylla van oormatige reglementering en die Charybdis van onbeveelde vryheid moet deurvaar. Ek was verheug om van die onlangse samekoms te Sandton oor bedryfsleiding in die veeartsenykundige praktyk te verneem. Dis ook betekenisvol dat etlike van ons kollega's die MBA-kwalifikasie behaal het. Om hierdie aspek af te sluit wil ek op die ongewensheid wys om bekwame dosente n/of navorsers te beloon deur hulle na administratiewe posisies te "bevorder". Moet ons nie liever 'n tweestroombeleid volg, waarby diegene met organisatoriese aanleg direk in daardie kanaal gelei word, met eventuele nuere inmeekaarskakeling van akademie en administrasie?

'n Besondere sy van die ivoortoring-gevaar bedreig ons veteriniere fakulteite in Suid-Afrika. Dit is die gevaar van intellektuele inteelt. Vanweë ons besondere omstandighede is ons gedwing om meesal van ons eie studente as dosente in diens te neem. Oorsese akademici sou hieroor hul hande in hewige afkeer die lug ingooi. Dit is 'n wesentlike gevaar, maar wat het in werklikheid gebeur? In alle eerlikheid kan ek getuig dat die proses nie so nadelig was soos 'n mens dit teoreties gesproke sou verwag het nie. Die rede hiervoor kan ek toeskryf aan die feit dat daar nog baie pioniersbloed deur ons are vloei: die sterk individualisme, die nugterheid en onbevangenheid van benadering, die praktiese sin, die veelsydigheid, oorspronklikheid en onafhanklikheid van ons denke. Waarlik, die gees van Theiler leef nog voort. Soos 'n besoekende wetenskaplike uit Israel dit heel onlangs aan my gestel het: "You South Africans have a unique way of doing things". Die "boer-maak-'n-plan"-benadering is so te sê tweede natuur by ons. Daarby ken ons ons mense, en kan ons dus meesal by

aanstellings 'n beter oordeel vel. Dit neem egter nie weg dat oorsese besoeke 'n noodsaaklike onderneming vir elkeen van ons jong akademici is nie. Ons is in die gelukkige situasie dat ons gereedlik maklik by Europese en Amerikaanse denkwysse kan inval. Ons moet daar gaan waarneem en persoonlik ervaar, dan hier, nie slaafs kom navolg nie, maar ons eie, unieke sintese kom skep.

'n Verdere ivoortoringgevaar is die hooghartige houding dat net ons as professioneel-geskoolde mense die beste kan weet en dat ons ons geensins aan lekepraatjies hoef te steur nie. Sir Arnold het hier die weg gewys. Hy het altyd beklemtoon dat ons aandagtig moet luister na die waarnemings en menings van leke, veral dié wat nou by diere betrokke is, selfs na skynbaar onsinnege ou-vrou-stories: daar steek altyd iets agter. Kyk ons terug na die grootste deurbrake op navorsingsgebied, bv. perdesiekte en lamsiekte, dan was dit juis die krities-versigtige aandag aan lekepraatjies wat daartoe aanleiding gegee het. Lees ons in die Landbouverslae van die ou Kaapkolonie, dan sien ons tot ons skande dat 'n leke-minderheid teenoor 'n professioneel-gesteunde meerderheid reeds 'n eeu en 'n half gelede in 'n kommissie van ondersoek na rooiwater, bosluisoordraging voorgestaan het. Die beste les in kliniese waarneming het ek van 'n baar swartman gekry, die metode om urine by 'n verskalf te kollekteer, by 'n boeretannie.

Op 'n effens anderse noot doen ek 'n wenk aan die hand, gegrond op eie ervaring. As u in u navorsing of kliniese ondersoek op 'n waarneming afkom wat oënskynlik nie strook met u konsep van die saak, moet dit nie negeer nie: gaan met man en mag daarop in. Dit is juis in die skyn van teenstrydighede waarin die waarheid dikwels verskuil lê. Die liggaam probeer ons iets vertel waarvoor ons op daardie oomblik blind is.

Terug na die gebied van die onderwys, haal ek 'n pluspunt, twee gevaarpunte en drie probleem-punte aan.

Die plus-punt: Tydens 'n informele samesyn van kollega's in die Statler-klub te Cornell, haak een van die aanwesiges af en vra my tromp-op hoekom die opleiding te Onderstepoort so 'n goeie naam het. Ietwat verleë bedank ek hom vir die kompliment en waag my mening: omdat ons soveel klem op basiese aspekte lê. Hy keer hom tot sy makkers en sê: "You see fellows, what I have been telling you all along".

Gevaarpunt een: As dosente raak ons so maklik verstriek in die taak van kennisoordraging, die student met die blote weergee van kennis, (die toets-tot-toets-sindroom), dat grondliggende ideale van die "Academia", wat ek hopelik nie hier hoef uit te spel nie, uit die oog verloor word. Ter illustrasie haal ek Shaw na geheue aan: "A lecture is the process of transformation of lecturer's notes to student's notes without going through the heads of either."

Gevaarpunt twee: Dit is 'n wrede ironie dat menige jong dosent, in sy besondere ywer om 'n vak goed te dooier, hom so op die ingewikkeldste en mees gevorderde aspekte toespits dat hy die studente verwar, verloor en selfs totaal afskrik van die besondere vakgebied. In Portugese akademiese kringe bestaan daar die gesegde: "Die hemel bewaar die student van ou straatvrouens en jong professore."

Probleempunt een: Die grootste enkele gebrek van ons akademiese opleiding is die absoluut onvoldoende tyd en geleentheid wat die student gebied word om hom in sy nuutverworwe kennis en vaardighede te oefen. Vergelyk die totale tyd wat aan kennis-oordraging bestee word met die tyd wat aan die toets daarvan gewy word: daar is 'n skrikwekkende dispariteit, wat ons met

die vrome hoop probeer besweer dat die studente wel na ure uit eie beweging sal studeer. Daar word vandag gelukkig baie aandag aan didaktiese metodes geskenk, maar dit word net van die dosent se kant gesien. Hierdie probleempunt verdien ernstige aandag. Die instel van self-evalueringstegnieke en metodes is broodnodig. Rekenaarondersteunde leer-en-toets-metodes bied hier 'n antwoord. Aangesien die "sagte ware" tog uitgewerk moet word, kan dit reeds sonder duur apparatuur vermag word.

Probleempunt twee: Dit ly geen twyfel dat keuring van voornemende studente in die veeartsenykunde baie daartoe bygedra het om ons professionele peil te verhoog. Die vraag bly steeds of ons nie tog weer 'n keer indringend moet kyk na die ontwikkeling van bykomstige aanlegtoetsmetodieke nie. 'n Mens kan net nie van die ongemaklike vermoede los kom nie dat goeie potensiaal soms verwerp kan word, en dat swakker potensiaal soms deurglip.

Probleempunt drie: Anders as by mediese fakulteite, moet veeartsenyfakulteite in hul eie hospitaal- en kliniese geriewe voorsien. In die lig van die geweldige kostestyng van apparatuur en middels, sal hierdie probleem ernstige aandag verdien.

Dit is 'n interessante en bemoedigende verskynsel dat teen enige oordrewe of foutiewe neiging in die samelewing daar altyd vroeër of later verset en teenkantiing opbou. So kom ons by die laaste simbool, dié van rooi vlae: die rooi vlae van verset en rebellie.

Die rooivlag-element is noodsaaklik. In die eerste en verreweg belangrikste instansie moet dit uit nugtere, eerlike, nie-verlammende selfkritiek bestaan. Omdat alwysheid nie die enkeling beskore is nie, is dit ons plig om, nes in die geval van fakkels, mekaar by te staan. Maar dan moet dit op eerlike en konstruktiewe wyse geskied, en nie op persoonlike aanvalle neerkom nie. Weereens kan ons by ons nasionale spel se beginsels gaan leer: "Speel die bal, nie die man nie." Die versoeking is altyd daar om eie aansien of kort-termyn-belange en voordele te bevorder deur ander af te kraak. So dikwels word in dié prosen van die Don Quixote-tegniek gebruik gemaak. Jy bou 'n eie beeld op van wat jy meen jou teenstaander se foute is, en bestorm die dan soos 'n Don Quixote van ouds windmeulens bestorm het. (Lyk die prentjie in ons huidige landsomstandighede nie baie bekend nie?) Dit bly 'n eenvoudige waarheid dat 'n huis teen homself verdeel nie staande kan bly nie. Vir die kompulsiewe afkrakers, eie voordeelsoekers, byltjieslypers en meer-dan-heiliges is daar in ons geleedere net nie plek nie. As wetenskaplikes behoort dit tog nie so moeilik te wees om krities-analitiese denkwyses ook op onself van toepassing te maak nie. 'n Bietjie minder gesteldheid op eie eer, 'n bietjie meer opregte nederigheid, 'n bietjie meer nugtere denke, is al wat nodig is. Ek wens ons kon 'n kode ontwerp waarvolgens sonder gevaar van persoonlike aanstoot gee, eerlike, welmenende kritiek uitgeoefen kan word.

In Theiler se dae het die hare ook maar gewaai. Karl

F. Mayer, een van sy vroeë medewerkers, was net soos Theiler 'n man met 'n geweldige sterk persoonlikheid. Hy sou aan Theiler gesê het dat Onderstepoort te klein vir die twee van hulle was. Hy is na Amerika waar hy groot naam gemaak het. Tydens 'n veel latere besoek aan Onderstepoort het dit my opgeval met watter entoesiasme en eerbetoon hy oor Theiler gepraat het, sonder die geringste sweem van bitterheid. Ander voorbeelde van hoe sake geskik kan word is die wyse waarop aanvanklike botsings tussen ons Vereniging en Dierewelsynorganisasies tot heelhartige samewerking omskep is, en die wyse waarop haakplekke tussen ons en die Aptekersvereniging uit die weg geruim word. Uit eie ervaring dink ek terug aan daardie ongemaklik pynlike oomblikke toe my destydse kollega en nou ons geëerde Dekaan met 'n gesig van onweer en 'n paar kragwoorde aan my kom verduidelik het dat dinge ** net nie so kan aangaan nie; of aan die kere wat ons huidige departementshoof van Anatomie op haar nimlike en minlike wyse maar met 'n ernstige frons my op dreigende krisis attent kom maak het. In plaas van verdelend, het dit saambindend gewerk: daardie gevoel van "saam-'n-sak-sout-opeet" is geskep. Dit is daardie oomblikke wat my by terugblik vandag die grootste genoegdoening gee.

Ons kan in oorsig van hierdie simbool gerus gaan kyk hoe die senuweestelsel beheer toepas. Op laer vlak is daar die gedurige spel van stuit en weeromstuit tussen die simpatiese en die parasimpatiese stelsel; op hoër vlak tussen die limbiese en kortikale (prefrontale) stelsel.

Dis 'n seën dat ons 'n groep van soveel uiteenlopende persoonlikhede, belangstellings en begaafdhede vorm. Dit gaan per slot van sake nie om eie gewin of aansien nie. Die definisie van sukses kom uiteindelik neer op die volle ontwikkeling en uitlewing van elkeen se eie potensiaal ten goede.

Die finale diagnose en prognose? Ruim toegegee dat daar altyd plek is vir verbetering en vooruitgang om aan ons strewes stukrag te gee, is dit my onomwonde mening dat ons 'n diagnose van "in wese kerngesond" kan stel, met 'n gunstige prognose. Tydens my verblyfperiodes in die VSA het ek my ore ingeskerp op menings van kollega's aldaar. Die uitslag was baie bemoedigend. Dis interessant om kennis te neem van die grootste gemeenskaplike faktor in hierdie meting van Suid-Afrikaners aan internasionale standaarde. Dit was hulle gewilligheid om in te spring en hard te werk. Komende van 'n volk wat bekend is om sy hardwerkendheid, is dit veelseggend.

Ten slotte herinner ek u daaraan dat die wetenskap groter is as die enkele mens, maar dat die mens groter is as die wetenskap.

Geagte meneer die Dekaan en kollega's, as u by die aanhoor van hierdie toespraak, wat as my laaste boodskap aan u beskou kan word, slegs 'n breukdeel van die stimulus ervaar het as wat ek by die opstel daarvan belewe het, sal ek ryklik beloon en geëerd voel.